

Визначення мети діяльності касаційної інстанції в господарському судочинстві

Л.М. Ніколенко

кандидат юридичних наук,
професор кафедри
господарського, цивільного
та трудового права,
Маріупольський державний
університет

У статті здійснено дослідження з визначення мети діяльності касаційної інстанції в господарському судочинстві, проаналізовано класифікацію мети касаційного перегляду, визначено та аргументовано мету діяльності касаційної інстанції.

В статье проведено исследование по определению цели деятельности кассационной инстанции в хозяйственном судопроизводстве, проанализирована классификация цели кассационного пересмотра, определена и аргументирована цель деятельности кассационной инстанции.

In this paper a study to determine the objectives of the cassation proceedings in the economic, analyzed classification purposes of cassation review, determined and reasonable goal of the cassation court.

Ключові слова: касаційна інстанція, судовий акт, касація, касаційний перегляд, господарський суд.

Постановка проблеми

Багатогранна історія розвитку господарського судоустрою та судочинства свідчить про безперервний пошук нових процесуальних форм здійснення перегляду судових актів для визначення найефективнішої моделі забезпечення правових гарантій захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання у сфері господарської діяльності. Ця ідея значною мірою нині реалізована в Господарському процесуальному кодексі України (далі – ГПК) шляхом формування апеляційного, касаційного перегляду, перегляду Верховним Судом України та перегляду за нововиявленими обставинами. Кожна з форм перегляду має свою мету, однак треба зазначити, що законодавство, на жаль, не визначає мету кожної з форм перегляду. Визначення мети є необхідним для розуміння призначення касаційної інстанції, її місця в судовій системі та, як наслідок, обсягу повноважень і виконуваних функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Слід зауважити, що в юридичній літературі автором не зустрічалося спеціального дослідження з описаної вище проблематики. Деякі питання касаційного перегляду,

а саме повноваження касаційної інстанції, порядок розгляду справ, досліджували Д.М. Притика, С.В. Васильєв, В.С. Стефанюк, С.М. Амосов, В.К. Пучинський, І.А. Балюк, О.М. Губін, О.О. Борисова, К.М. Біда, С.В. Демченко та інші вчені.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

На сьогодні поза увагою законодавця та вчених-процесуалістів залишилася мета касаційного провадження в господарському судочинстві, шляхи її досягнення, що є важливим не тільки для теорії господарського процесуального права, а й для судової практики.

Формулювання цілей статті

Мета статті – дослідження та визначення мети касаційного провадження в господарському судочинстві, що є важливим як з точки зору теорії господарського судочинства, так і з точки зору судової практики.

Виклад основного матеріалу дослідження

У літературі неодноразово наголошувалося, що мета судового контролю не вичерпується перевіркою законності рі-

шення, на яке подано скаргу [1, с. 74]. Під метою будь-якої діяльності, у тому числі пов'язаної зі здійсненням правосуддя, розуміються моделі майбутнього стану тієї дійсності, на зміну якої ця діяльність спрямована [2, с. 3-12]. Законодавчого закріплення положення щодо мети господарського судочинства немає. Відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» правосуддя здійснюється з метою захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права [3]. Здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, завданням самого суду є забезпечення кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ст. 2 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»).

Однак, для досягнення загальної мети важливу роль мають підсумкові цілі судів усіх інстанцій, зміст яких розкривається через досягнення результату діяльності судів, пов'язаних із розглядом необхідної кількості справ, що надійшли за той чи інший звітний період часу, їх розглядом у встановлені процесуальні строки, якістю судового розгляду, ефективністю здійснення правосуддя, досягненням істини у справі.

Кількісні показники діяльності всіх судових інстанцій у системі господарських судів дійсно мають істотне значення: поперше, тому, що альтернативні способи розгляду в судовому порядку захисту порушених прав суб'єктів господарювання рідко застосовуються в Україні, наприклад, третейський розгляд можливий лише за угодою сторін. Якщо держава конституційно закріплює певну систему установ, наявність яких береться до уваги при ухваленні та оскарженні судових актів, то вона зобов'язана створити необхідні й адекватні для цієї системи установ інституційні умови, що не порушують

права людини (п. 1 ст. 5 «Конвенція про захист прав людини і основних свобод») [4].

По-друге, тяганина при розгляді господарських спорів породжує невизначеність у правах та обов'язках його учасників, що негативно позначається на умовах економічного розвитку. Не випадково ще у 1667 р. цар Олексій Михайлович розпорядився «видати справи купецьких людей в одному пристойному наказі, щоб тяганини щодо різних наказів купецькі люди не знали» [5, с. 16]. Комерційні суди в дореволюційний період відрізнялися ознаками справедливості, правди та швидкого розгляду, а не канцелярською рутинною та формалізмом, що властиві судам [6, с. 5].

По-третє, відсутність необхідних засобів оперативного захисту порушеного права може призвести до неможливості або безглуздя подальшого судового розгляду. Тому необхідно, щоб ГПК був спрямований на швидке завершення спору, передбачав диференціацію судового процесу залежно від складності окремих категорій справ, орієнтував сторони на використання третейського розгляду, інших видів позасудових примирливих процедур.

Нині в практиці діяльності всіх судових інстанцій, зокрема касаційної, усе частіше знаходять віддзеркалення правила про розгляд справи в розумні строки, що не повинні бути дуже довгими, але й не можуть бути надмірно короткими. Розумний строк розгляду справи безпосередньо пов'язаний із якістю розгляду у справі. Отже, можна зазначити, що оперативність розгляду заявленої вимоги, що пов'язана з короткими, гранично стислими строками його розгляду, ніколи не може бути самої метою здійснення правосуддя в системі господарських судів, зокрема й касаційної інстанції.

Якість судового розгляду передбачає повне з'ясування обставин справи, оцінку доказів і правильне застосування до спірних відносин норм матеріального, а також процесуального права. Цей показник діяльності системи господарських судів

є більш важливим, ніж формальний показник своєчасного розгляду справи. Проте й він не може бути названий кінцевою метою судового розгляду, оскільки є недостатньо інформативним і таким, що визначає підсумковий результат здійснення правосуддя. Результат судового розгляду далеко не завжди залежить від якості виконання судом професійних обов'язків [7, с. 5]. Усі справи позовного провадження, як відомо, розглядаються на підставі реальної змагальності. Ця обставина не зменшує активної ролі суду в з'ясуванні фактичних обставин справи, але істотно обмежує його можливості в збиранні доказів у справі.

По-четверте, законодавчі акти, що регламентують діяльність суб'єктів господарювання, відрізняються відсутністю стабільності. Прикладом можуть слугувати закони про приватизацію, неплатоспроможність тощо. За таких умов тлумачення закону судом є не лише творчим процесом, а й таким, що вимагає погоджених дій усіх судових інстанцій, включаючи касаційну.

Іноколи мету судочинства пропонують розуміти як ефективність судової діяльності, що складається з багатьох критеріїв, у тому числі розмежування підвідомчості вирішення справ.

Показник ефективності діяльності судів має, як правило, організаційний характер. У господарському судочинстві створюються лише умови ефективного здійснення правосуддя, без яких його мета недосяжна. Процесуальні норми й інститути можуть відповідати цим умовам або знаходитися з ними в явному чи прихованому протиріччі. Отже, ефективність роботи судів з розгляду та вирішення господарських спорів не може бути кінцевою і самостійною метою їх діяльності. Натомість може бути одним з істотних її показників. Кінцева мета судочинства полягає в захисті порушеного права та інтересу.

Судочинство в господарському суді є складним правовим явищем, яке:

а) характеризується стадійністю (порушення провадження у справі, підготовка справи до розгляду, розгляд справи по

суті), яка має на увазі наявність різних судових інстанцій (перша, апеляційна, касаційна);

б) націлене на захист прав та інтересів;

в) ґрунтується на диспозитивності та змагальності осіб, які беруть участь у справі;

г) здійснюється при дотриманні певних умов, необхідних для успішного завершення розгляду у справі (режим законності, поважного відношення до закону та суду тощо).

З урахуванням цих обставин мету судочинства в теорії процесу прийнято класифікувати на підсумкову та проміжну, основну та додаткову, загальну та спеціальну [8, с. 7, 32]. Вказана класифікація не є загально визнаною, не містить детальної розробки, однак її пізнавальна цінність є істотною.

Підсумкова мета визначає результат розгляду не в окремій судовій інстанції, а в останній, куди учасники процесу можуть звернутися з питанням виправлення судових помилок.

Проміжна мета господарського судочинства пов'язана з результатами розгляду справи на тій чи іншій стадії, і відповідно в тій чи іншій судовій інстанції. На стадії порушення провадження у справі це може бути прийняття позову (скарги) до розгляду, повернення позову (скарги). Судові акти, прийняті судом першої та апеляційної інстанцій (ухвали, рішення, постанови) можуть у подальшому при перевірці їх законності та обґрунтованості змінюватися.

Основна мета господарського судочинства не може не бути кінцевою та підсумковою. Вона виявляється в захисті порушеного права шляхом досягнення істини у справі.

Додаткова мета викликана специфікою діяльності суду як державного органу, наділеного компетенцією, повноваженнями та розпорядчими функціями. Реалізація основної, підсумкової та кінцевої мети неможлива без забезпечення доступності правосуддя, справедливого судового розгляду у встановлені законом строки неза-

лежним і неупередженим судом, зміцнення законності та попередження правопорушень, формування поважного ставлення до закону та суду, сприяння становленню та розвитку ділових партнерських відносин, формування звичаїв і етики ділового обігу. Вищезазначене відноситься відповідно до згаданої класифікації до додаткової (факультативної) мети.

Загальна мета об'єднує смислове призначення кожної стадії в розвитку процесуальних відносин у кожній судовій інстанції, зокрема касаційної, а також наділена властивістю повторюваності.

Спеціальна мета на відміну від загальної ставиться на окремих стадіях або перед окремо взятими судовими інстанціями, що пояснюється наявністю певних ознак дискретності та континуальності самого розвитку всіх процесуальних відносин. На стадії порушення провадження у справі спеціальна мета полягає в перевірці обґрунтованості звернення не з точки зору дозвільного порядку, якого не існує, а щодо дотримання форми та змісту, повноти необхідних додатків до позовної заяви (апеляційна, касаційна скарга). На стадії підготовки справи до судового розгляду та судового засідання спеціальна мета залежить від матеріально-правової природи заявленої вимоги, повноти зібраних доказів у справі. Місцевий господарський суд розглядає спір по суті. Призначення господарського апеляційного суду полягає в тому, що переглядається сутність справи в ході повторного розгляду. Спеціальна мета касаційної інстанції полягає в перевірці законності оскаржуваних судових актів. Тому має місце нетотожність у змісті підсумкової, кінцевої та основної мети судочинства.

Основні розбіжності в розумінні процесуалістами призначення касаційної інстанції, її місця в судовій системі та, як наслідок, обсягу її повноважень і виконуваних функцій, полягають у співвідношенні загальної та спеціальної, кінцевої та проміжної мети.

Багато авторів знаходять порядок касаційного перегляду судових актів, що діє в системі судів, позитивним, оскільки в ньо-

му вдало поєднуються риси, властиві різним засобам перегляду. Порядок, що діє, не перешкоджає набранню судовим актом законної сили, передбачає вузькі тимчасові межі оперативної перевірки законності судових актів, забезпечує розумний баланс інтересів усіх учасників судового розгляду та не вносить дестабілізацію в нормальний розвиток економічних відносин [9, с. 48]. Інші вважають, що порядок касаційного перегляду справ необхідно принципово змінити, обмеживши його повноваження та функції завданнями так званої чистої касації, заборонити касаційній інстанції оцінювати обставини справи, приймати власну постанову по суті спору, гранично розмежувати компетенцію суду апеляційного та касаційного. Такий підхід обґрунтовується тим, що наявність двох судових інстанцій зі схожими повноваженнями є нераціональною з економічної та процесуальної точок зору [10, с. 16].

Із вищезазначеним можна не погодитися з таких підстав. По-перше, у касаційній інстанції об'єктом перегляду повинен бути судовий акт, який набрав законної сили, а не певні фактичні відносини. Для перевірки законності застосування норм матеріального та процесуального права не треба здійснювати детальне з'ясування юридично значущих фактів (фактичних складів), як і заслуховування пояснень із цього приводу.

По-друге, спеціальну мету процесуальної діяльності касаційної інстанції не можна повністю ототожнювати з метою інших інстанцій. Кожне провадження повинно виконувати свої спеціальні функції для досягнення основної мети судочинства, не замінюючи при цьому одне одного. Можливості виявлення судової помилки в ході проведення судового контролю різними інстанціями за законністю та обґрунтованістю оскаржених судових актів аргументовано.

По-третє, у повноваженнях господарських судів різних інстанцій простежується законодавчо визнана перевага першої й апеляційної судових інстанцій щодо дій відносно встановлення та оцінки фактич-

них обставин справи.

По-четверте, завданням касаційної інстанції є перевірка правильності застосування закону та форм процесу, результати якої повинні слугувати орієнтиром майбутньої судової практики для судів першої та апеляційної інстанції.

По-п'яте, суть касації – це здійснення перевірки судових актів, не вникаючи в суть спору, але яке трансформувалося під впливом різних державно-правових систем, і як наслідок – реформування форм судоустрою та судочинства.

Інколи захист порушених або оспорюваних прав розглядають не як основну мету судочинства, а як засіб її досягнення [11, с. 2]. У такому розумінні спостерігається отождоження мети та засобів. Під засобами досягнення мети можуть матися на увазі прийоми та способи діяльності, а також порядок її здійснення, що гарантує для учасників процесу та самого суду досягнення істини у справі. Усі названі ознаки вказують на те, що засоби досягнення мети містяться у процесуальному порядку розгляду сутності заявленого спору, а також у процесуальному порядку забезпечення доступу до правосуддя. Соціальна значущість результату судового розгляду має відношення не лише до формального виконання публічної функції перевірки законності оскарженого судового акта, а й захисту порушеного права. Тому захист порушеного права має бути максимально, а не мінімально можливим, безпосереднім, а не опосередкованим. На це повинен бути орієнтований розвиток правової, у тому числі процесуальної думки, яка мала очевидні досягнення в усі часи, включаючи період домінування однієї ідеології [12, с. 159]. Із зазначеним варто погодитися, але це не означає, що всі ланки судочинства повинні мати однаковий обсяг компетенції з розгляду справ. Адже постає питання щодо якості здійснення кожною ланкою своїх спеціальних повноважень для досягнення основної мети. Основна та кінцева мета судочинства істотно впливають на повноваження касаційної інстанції та визначають мету кожного етапу каса-

ційного провадження.

На стадії порушення касаційного провадження основною метою є забезпечення доступності правосуддя у третій судовій інстанції системи господарських судів. Реалізація цієї мети передбачає виконання двосторонніх дій:

а) зацікавленою особою – умов щодо порядку подання касаційної скарги (ст. 109 ГПК), її форми та змісту (ст. 111 ГПК);

б) колегією суддів касаційної інстанції – щодо перевірки відповідності поданої касаційної скарги вимогам закону. Незважаючи на такий взаємодієвий характер, вказана конструкція процесуальних відносин має публічну природу.

На стадії підготовки справи до слухання в касаційній інстанції проміжна мета полягає у своєчасному та правильному розгляді аргументів касаційної скарги. Незважаючи на те, що здійснення всіх передбачених заходів на стадії підготовки справи до розгляду не має обов'язкового характеру, проміжна мета на цьому етапі може певною мірою впливати на організацію подальшого розгляду та ухвалення остаточного рішення. На цій стадії бажано застосовувати можливі, із урахуванням обмежувальних повноважень суду касаційної інстанції, засоби, що сприятимуть здійсненню повного та остаточного судового розгляду.

На стадії судового розгляду основна мета полягає, безумовно, у захисті права, яка досягається шляхом:

а) дотримання принципу своєчасності, тобто здійснення перегляду в межах установлених процесуальних строків;

б) виключення обставин, що можуть слугувати підставами для припинення провадження у справі, залишення позову без розгляду повністю або частково;

в) встановлення відповідності застосування норм матеріального та процесуального права до спірних правовідносин, використаних у суді першої (апеляційною) інстанції;

г) здійснення юридичної оцінки та повноти встановлення обставин справи, що впливають на вирішення справи;

д) прийняття постанови в результаті обговорення всіх обставин справи суддями касаційної інстанції;

е) інформування сторін щодо змісту прийнятої постанови, шляхом її надсилання у встановленому порядку.

Підставою для скасування або зміни судових актів у касаційному порядку є не будь-яке порушення норм матеріального або процесуального права, а лише тих, які мають ознаки істотності. Скасування судового рішення повинно бути наслідком істотного порушення процесуальних прав сторін спору або інших учасників судового процесу, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного розгляду справи. Господарське процесуальне законодавство та судова практика не надають достатньої та вичерпної відповіді на запитання про те, що розуміється під істотним порушенням закону. Істотним слід визнати таке порушення, яке може спричинити прийняття незаконного судового акта. Будь-яка судова помилка завжди є процесуальним правопорушенням, що може бути одночасно пов'язане з порушенням норм матеріального права. Однак, не будь-яка судова помилка тягне скасування або зміну судового акта, що оскаржується, при касаційному перегляді. Відповідне питання повинно вирішуватися у кожному конкретному випадку на підставі визначення кола обставин, що входять до предмета доказування у справі, та з урахуванням її матеріалів. Якщо по суті рішення прийнято правильно, у ньому безпомилково визначено права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі, то неістотні процесуальні порушення, які не могли вплинути на результати розгляду спору, не можуть бути підставою для скасування або зміни прийнятого судового рішення [13]. Крім того, при оцінці істотності необхідно враховувати суб'єктивний фактор – індивідуальне сприйняття певних обставин суддями.

Дещо інакше повинні вирішуватися питання стосовно норм матеріального права, застосування яких не виключає ініціативних пропозицій з боку зацікавлених осіб,

але становить прерогативу самого суду.

Якщо суд першої або апеляційної інстанції невірною кваліфікував спірні відносини та з цієї причини не з'ясував у повному обсязі фактичні обставини справи, що мають значення для правильного вирішення спору, то справа підлягає направленню на новий розгляд до суду першої інстанції. За таких умов касаційна інстанція не може підмінити собою першу інстанцію, а також не може займатися збиранням необхідних у справі доказів. Якщо за результатами перевірки судом касаційної інстанції буде встановлено, що фактичні обставини, які входять до предмета доказування в цій справі, з'ясовані судом першої або апеляційної інстанції з достатньою повнотою, однак допущено помилки в застосуванні норм матеріального права, у зв'язку з чим висновки суду першої та апеляційної інстанцій не відповідають цим обставинам, суд касаційної інстанції ухвалює нове рішення.

Від двох названих моделей слід відрізнити третю, за якої розгляд і вирішення справи, незважаючи на безпомилкові дії суду першої або апеляційної інстанції, не досягли правосудної мети [14, с. 53]. Є щонайменше дві самостійні причини, які необхідно враховувати суду касаційної інстанції. Перша пов'язана з тим, що в подальшому, після прийняття судового рішення, виявилися нові обставини, які не були відомі та не могли бути відомі особам, які беруть участь у справі. Перегляд за нововиявленими обставинами є прерогативою тієї судової інстанції, яка прийняла судовий акт, а не підставою для його скасування вищою судовою інстанцією.

Друга причина пов'язана з обмеженнями повноваженнями суду щодо збирання доказів в умовах реальної змагальності. Господарський суд роз'яснює особам, які беруть участь у справі, характер спірного правовідношення, предмет доказування та способи збирання доказів у справі, пропонує надати клопотання щодо витребування від сторонніх організацій додаткових доказів, вживає інших заходів, спрямованих на повне з'ясування обставин, прийняття

законного та обґрунтованого рішення.

У цьому разі суд першої інстанції приймає рішення, виходячи з матеріалів справи, усвідомлюючи те, що істина юридична (формальна) та істина об'єктивна (матеріальна) можуть не збігатися. Тому немає підстав говорити про судову помилку.

Умови реалізації мети касаційного провадження часто ототожнюють із передумовами їх досягнення. При цьому до названих передумов відносять правоздатність і дієздатність осіб, які звернулися за судовим захистом, наявність у них професійних представників, віднесення справи до компетенції господарських судів, наявність правової зацікавленості у вирішенні спору, оплати судового збору.

Передумову будь-якої діяльності відповідно до загальнонаукових поглядів можна віднести до загальних умов досягнення мети, проте ними сукупність необхідних і достатніх умов не вичерпується. Умови досягнення мети разом із передумовами успішної діяльності охоплюють цільові установки всіх суб'єктів касаційного перегляду, їх цілеспрямовану процесуальну діяльність відповідно до наявного розподілу ролей. Особлива роль належить, безумовно, суду, оскільки на ньому замикаються всі процесуальні дії, що вимагають реалізації судових повноважень і виконання покладених функцій.

У науковій літературі містяться пропозиції включати у змістовний обсяг поняття «мета судочинства» пізнавальний компонент, оскільки досягнення істини у справі передбачає дослідження обставин справи, оцінку судових доказів [15, с. 96]. Така пропозиція ускладнює та невиправдано розвиває основний зміст цільової спрямованості діяльності суду. Порядок дослідження обставин у справі, суб'єктний склад учасників спору, обсяг їх процесуальних повноважень, збирання доказів у справі, розподіл обсягу доказування, засоби доказування, належність і допустимість доказів та всі інші правила, що відносяться до інституту судових доказів, детально регламентовані у ГПК, а тому є переконлива підстава для відне-

сення їх до засобів досягнення мети, що реалізується в ході розгляду та вирішення справи.

Приєднання України до Європейської конвенції, що проголосила права людини вищою цінністю, які не має права применшувати жодна держава, що є її учасником, повинно сприяти фундаментальній зміні правосвідомості всього суддівського корпусу як одному з основних учасників правозастосовної діяльності. Адекватність свідомості суддівського корпусу не може існувати без інституту суддівського розсуду. Проте такого моделювання у практиці здійснення правосуддя з дня приєднання України до загальноєвропейських цінностей ще не відбулося.

Проблема співвідношення законності та доцільності прийняття того чи іншого судового рішення виникає в щоденній судовій практиці. У контексті співвідношення формальних, трафаретних вимог закону та реальних фактичних обставин справи, сукупність яких законом не охоплюється, виникає необхідність тлумачення правових норм, що підлягають застосуванню. Тлумачення призводить завжди до наявності двох протилежних способів вирішення одного й того ж питання, кожен із яких має аргументи, що заслуговують на увагу. Але не можна погодитися з тим, що лише включення в оцінку базу поняття «мета правосуддя як забезпечення суспільного інтересу» дає змогу прийняти остаточне рішення. У цьому С.М. Амосов вбачає основу суспільного спокою як загальної мети, якій не можуть суперечити інтереси окремих громадян і юридичних осіб [16, с. 16-17]. Мета судочинства дійсно визначає напрям вибору норми права, що підлягає застосуванню до спірних правовідносин, її змістовне тлумачення та відповідність закону невід'ємних прав і свобод людини та громадянина в тому значенні, яке одоманітно надається їм судовою практикою, однак не на основі єдиного критерію, що подається як суспільний інтерес.

Мету судочинства не можна пов'язувати безпосередньо і з етичними почуттями, зокрема, зі справедливістю, підміняючи пер-

ше останнім, оскільки об'єктивна справедливість уже закладена в нормах права, які застосовуються, якщо ми презумуємо їх відповідність міжнародним стандартам у галузі захисту прав людини. Етичні почуття, суспільне заспокоєння є реальними явищами, що мають суб'єктивну природу. Їх максимальний облік може мати місце в діяльності третейських судів, робота яких значною мірою переслідує мету примирення сторін, що сперечаються.

Судовий акт приймається й оголошується незалежно від суб'єктивних уявлень кожної особи, яка бере участь у справі, про предмет заявленого позову, від їхніх інтересів, відношення до прийнятого й оскарженого судового акта. Об'єктивну підставу всіх думок про міру реалізації мети судочинства становить міра наданого судового захисту загально визнаних цінностей.

Висновки

Таким чином, під метою діяльності касаційної інстанції слід розуміти перевірку законності судових актів шляхом здійснення юридичної оцінки та повноти визначених обставин справи для встановлення їх остаточності та забезпечення єдиного застосування матеріальних і процесуальних норм. Стосовно діяльності касаційної інстанції названа мета здійснення правосуддя має загальний характер і розкривається

через встановлені ГПК повноваження.

До мети касаційного судочинства за правовою традицією, що історично складалася, відноситься також встановлення єдиної практики тлумачення та застосування законодавства для нижчих судових інстанцій і учасників господарської діяльності. Така діяльність касаційної інстанції, як і раніше, спрямована на створення опори для законодавця у вигляді зразка правозастосування або прецеденту, що забезпечує єдиний режим правопорядку в державі й економіці. Незважаючи на те, що говорити про судовий прецедент у нашій правовій системі некоректно, судова практика все більше набуває його рис, істотно впливаючи на подальше вирішення справ. Перевірка законності судового акта (відповідності його нормам матеріального та процесуального права) є, безумовно, найважливішою складовою мети касаційної діяльності, але, як зазначено, далеко не єдиною. Системне тлумачення норм ГПК і судова практика підкреслюють, що з метою касаційного провадження нерозривно пов'язана перевірка обґрунтованості рішення. Вважаємо, що вона буде «службовою» щодо перевірки законності, оскільки потрібна, лише якщо це необхідно для відповіді на головне питання, що стоїть перед касаційною інстанцією, про відповідність судового рішення нормам матеріального та процесуального права.

Література

1. *Притика Д.М.* Правові засади організації та діяльності органів господарської юрисдикції та шляхи їх удосконалення / Д.М. Притика. – К. : Ін Юре, 2003. – 328 с.
2. *Жуйков В.М.* Судебная защита прав граждан и юридических лиц / В.М. Жуйков. – М. : Городец, 1997. – 320 с.
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. № 2453 // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41-42. – С. 529.
4. Постановление Европейского Суда по правам человека от 16 мая 2002 г., принятое третьей секцией по делу № 39474/98 Д. Дж. против Ирландии // Бюллетень Европейского Суда по правам человека. Российское издание. – М., 2002. – № 5. – Ст. 19-25.
5. *Шипов С.П.* Краткое обозрение судоустройства и судопроизводства в России / С.П. Шипов. – М. : Университетская типография, 1855. – 37 с.
6. Московский коммерческий суд. / Под ред. Н.А. Победоносцева, Т.М. Годзевича. – С.-Пб., 1909. – 123 с.
7. *Осетинський А.Й.* Деякі теоретичні та практичні аспекти касаційної інстанції / А.Й. Осетинський // Вісник господарського судочинства. – 2004. – № 2. – С. 170-180.
8. *Жилин Г.А.* Цели гражданского судопроизводства и их реализация в суде первой инстанции / Г.А. Жилин. – М. : Городец, 2000. – 320 с.

9. *Арсенов И.Г.* Арбитражный процесс. Проблемы кассационного пересмотра / И.Г. Арсенов. – М. : Норма, 2004. – 176 с.
10. *Губин А.М.* Институт кассационного пересмотра в арбитражном процессе : актуальные проблемы теории и практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / А.М. Губин. – М., 2004. – 170 с.
11. *Амосов С.М.* К вопросу о целях правосудия // Российский ежегодник гражданского и арбитражного процесса / С.М. Амосов. – М. : Норма, 2001. – № 1. – С. 2-7.
12. *Алексеев С.С.* Право на пороге нового тысячелетия. Некоторые тенденции мирового правового развития / С.С. Алексеев. – М. : Статут, 2000. – 256 с.
13. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування розділу XII-1 Господарського процесуального кодексу України» від 24 жовтня 2011 р. № 11 // Вісник господарського судочинства. – 2011. – № 6. – Ст. 20-31.
14. *Жилин Г.А.* Целевые установки гражданского судопроизводства и проблема судебной ошибки / Г.А. Жилин // Государство и право. – 2000. – № 3. – С. 51-58.
15. *Воскобитова Л.А.* Гносеологический и аксиологический аспекты доказывания // Актуальные проблемы судостройства, судопроизводства и прокурорского надзора : сборник научных трудов / Л.А. Воскобитова. – М., 1986. – С. 96-104.
16. *Амосов С.М.* Судебное познание в арбитражном процессе / С.М. Амосов. – М. : Изд-е Российской академии правосудия, 2003. – 184 с.